

تأثیر الگوبرداری از معصومین علیهم السلام بر تحکیم خانواده از دیدگاه مقام معظم رهبری

زینب نوپی^۱

چکیده

مقاله حاضر با هدف الگوبرداری از معصومین علیهم السلام از دیدگاه مقام معظم رهبری در امر تحکیم خانواده انجام شده است. به این امید که در شناخت خانواده و وظایف هر یک از زوجین با توجه به سخنرانی‌ها و بیانات حضرت آقا و الگوگیری از سیره اهل بیت علیهم السلام کارگشا باشد. با جستجو در منابع کتابخانه‌ای به روش تحلیلی-توصیفی و با تکیه بر سخنرانی‌ها و بیانات مقام معظم رهبری ابتدا مرحله تشکیل خانواده تبیین گشته، سپس به مرحله اداره خانواده پرداخته شده است. در مرحله تشکیل خانواده دو زیر مجموعه‌ی ملاک‌های انتخاب همسر و آسان‌گیری در ازدواج و زیر بخش‌های هر کدام از آنها قرار گرفتند و در نهایت در مرحله اداره خانواده نیز سه زیرمجموعه‌ی وظایف مرد در خانواده، وظایف زن در خانواده و وظایف مشترک زن و مرد در خانواده با زیر بخش‌های هر کدام از آنها مورد تبیین و استخراج قرار گرفتند.

واژگان کلیدی:

الگوبرداری، معصومین، تأثیر الگوبرداری از معصومین، خانواده، مقام معظم رهبری

مقدمه

انسان در هر امری از امور زندگی به دنبال الگو می‌گردد چراکه الگوبرداری نقش مهمی در تغییر و رشد و پرورش رفتارها دارد. یکی از نیازهای فطری انسان، نیاز به الگو برداری در زندگی می‌باشد؛ چه به صورت فردی و چه به صورت اجتماعی و این به خاطر ویژگی کمال‌گرایی انسان است که در این راستا از بهترین الگوها استفاده می‌کند. قرآن که کتاب هدایت و پاسخگو به نیازهای فطری انسان است، پیامبران و اولیای الهی از جمله معصومین علیهم السلام را الگوی خوبی برای انسان‌ها در تمامی امور فردی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی معرفی کرده است که از آنها برای

^۱. طلبه سطح دو، حوزه علمیه حضرت عبدالعظیم حسنی، zeynabtoopi@gmail.com

تغییر در رفتارها سرمشق بگیرند. یکی از مهمترین آثار الگو برداری برای سعادت بشر همین حفظ کانون خانواده و تحکیم روابط بین اعضای خانواده است که مورد تأکید آیت الله خامنه ای به عنوان رهبر جامعه اسلامی ایران بر اساس آموزه های قرآنی است چون دشمن از هر فرصت میخواهد با زیر پا گذاشتن دستورات و ارزشهای الهی مهمترین کانون سعادت بشر را خدشه دار کند. در این پژوهش با کمک اندیشه و نظرات رهبری و با الگو برداری از معصومین علیهم السلام، عوامل تحکیم خانواده مورد بررسی قرار گرفته شده است.

اهمیت و ضرورت تحقیق از این منظر است که نیاز به الگو برداری در تمام مراحل زندگی بشر موجب به کار افتادن استعداد های راکد و ظرفیت های پراکنده انسان می شود و از انحرافات فکری پیشگیری و با تهاجم فرهنگی غرب مقابله می کند و به دنبال الگو داشتن که در بین بچه ها و جوانان معمول است وجود الگوهای رفتاری و شخصیت های نمونه نقش بسیار مهمی در سازندگی انسان ها دارد، پس الگو برداری از شخصیت های برجسته بر تربیت فرزندان و در جوانان تاثیر بسزایی دارد؛ در نتیجه این الگو برداری باید در نظام خانواده و تحکیم آن به کار گرفته شود چون خانواده به عنوان سنگ زیر بنای جامعه و محیطی مقدس، باصفا و به زیباترین تعبیر قرآنی محل سکون و آرامش است. در این رابطه پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله فرموده است که هیچ بنیادی نزد خدا پسندیده تر از ازدواج نیست.

تعداد قابل توجهی از مقالات و کتاب های متعددی در مورد «الگو برداری از معصومین علیهم السلام» و «بیانات مقام معظم رهبری درباره خانواده» وجود دارد؛ برای نمونه می توان به مقاله «مفاهیم پیشرفت: زندگی ائمه معصومین و اولیای الهی راهبرد تدوین الگوی پیشرفت» به نویسندگی امیر حاجی زاده عمران و عبدالله امینی فر چاپ شده در کنگره پیشگامان پیشرفت سال ۹۱ و مقاله «تحلیل محتوای دیدگاه مقام معظم رهبری در امر ازدواج و خانواده و ارائه یک مدل خانواده» به نویسندگی خدابخش احمدی و داود نوده ئی چاپ شده در مجله مطالعات اسلامی ایرانی خانواده (سال اول / شماره ۴ / سال ۱۴۰۱) که در این مقالات به بررسی امر ازدواج و خانواده و استحکام آن توجه به اندیشه رهبری، برگرفته از مکتب اسلام و الگو گیری برای پیشرفت در سطوح زندگی پرداخته شده است. همچنین مقالات دیگری هم در زمینه های مختلفی وجود دارد که اشاره به موفقیت در راستای الگو گرفتن از معصومین علیهم السلام دارد اما در جستجوی انجام شده مقاله ای به عنوان «آثار الگو برداری از معصومین علیهم السلام بر تحکیم خانواده از دیدگاه مقام معظم رهبری» وجود ندارد. لذا به دلیل اهمیت موضوع، این مقاله در صدد پاسخ به این سوال است

که چگونه و با چه آثاری می توان از معصومین علیهم السلام با توجه به دیدگاه مقام معظم رهبری الگوبرداری کرد.

مفهوم شناسی

الف) الگو

"الگو" در لغت به معنای طرح، سرمشق، نمونه، مثال، مدل و غیره آمده است اما در اصطلاح و در علوم گوناگون به معانی متفاوت و البته نزدیک به هم آمده است. در حوزه تعلیم و تربیت، معنای اصطلاحی الگو کاملاً با معنای لغوی آن تطابق دارد و به طرح و نمونه یا مدلی از شکل یا اشیاء یا موردی از آن رفتار اطلاق می شود.^۱

در مورد انسان نیز، الگو به شخصیتی گفته می شود که به دلیل دارا بودن برخی خصوصیات شایسته تقلید و پیروی است. در روانشناسی اجتماعی، مدل به کسی گفته می شود که کودکان رفتارش را تقلید کنند.^۲

در علوم اجتماعی، الگوها آن شیوه هایی از زندگی هستند که از فرهنگ نشأت می گیرند و افراد به هنگام عمل به طور طبیعی با این الگوها سر و کار دارند و اعمال آنها با این الگوها تطابق می یابد.^۳

اسوه با ضمه و اسوه با کسره از ریشه اسا با فتحه (أ س و) است که در حالت اسمی به معنی قدوه و الگو و در حالت مصدری به معنی پیروی کردن است.^۴

مفردات راغب اسوه را حالتی می داند که انسان به هنگام پیروی از غیر پیدا می کند.^۵

در قرآن کریم در سه مورد این واژه به کار رفته است.^۶

۱. سید داود حسینی نسب و علی اصغر اقدم، فرهنگ واژه ها، تعاریف و اصطلاحات تعلیم و تربیت، ص ۶۳۲

۲. باقر ساروخانی، دائرةالمعارف علوم اجتماعی، ص ۶۴۰

۳. آلن بیرو، فرهنگ علوم اجتماعی، ترجمه باقر ساروخانی، ص ۲۶۰

۴. معجم مقایس اللغة، ج ۱، ص ۱۰۵، واژه «أسو»

۵. الراغب الاصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، واژه «اسوه»

۶. احزاب ۲۱، ممتحنه ۴ و ۶

زمخشری در کشف نیز، در معنای اسوه دو احتمال ذکر کرده است: یکی اینکه خود رسول خدا صلی الله علیه و آله فی نفسه اسوه حسنه و مقتدی به است و دیگری اینکه در وجود رسول خدا صلی الله علیه و آله خصلتی هست که جا دارد مردم به آن حضرت در آن صفت اقتدا کنند.^۱

ب) خانواده

خانواده از نظر لغوی یعنی: خاندان، اهل خانه، اهل بیت
خانواده از نظر اصطلاحی: خانواده، نهادی است که بر پایه ازدواج مرد و زن شکل می‌گیرد و با تولیدمثل، توسعه می‌یابد. این نهاد، اساس سازندگی شخصیت انسان و مهم‌ترین عامل تکامل جامعه بشر است و از این رو، اسلام که برنامه‌ی تکامل انسان است برای تأسیس و تحکیم این نهاد سرنوشت‌ساز و پیشگیری از فروپاشی آن، رهنمودهای بسیار مهمی ارائه کرده است.^۲

ج) معصوم

معانی لغوی: ۱- صفت عربی، بازداشته شده از گناه. جمع: معصومون. اسم عربی، از اعلام است. صفت فارسی مأخوذ از تازی-بی‌گناه و نگاهداشته شده از گناه.^۳ ۲- نگاه داشته شده. بازمانده شده از گناه. بی‌گناه. بری از گناه. بی‌گناه. پاک. ج: معصومین.^۴
معنای اصطلاحی: ۱- کسی را گویند که خداوند آن‌ها را از ارتکاب معصیت حفظ کرده است. بنابر عقیده شیعه پیامبران و ائمه اطهار حتی قبل از امامت و نبوت معصوم هستند. ۲- کسی است که کشتن آن شرعا حرام است.^۵

۱. زمخشری، تفسیر کشف، ج ۳، ص ۵۳۱

۲. محمد، محمدی ری‌شهری، تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، عربی-فارسی، مترجم حمید رضا شیخی، قم

دار الحدیث، ۱۳۸۷، ص ۱۱

۳. فرهنگ نفیسی، ج ۵، ص ۳۴۰۶

۴. لغت نامه دهخدا، ج ۲، ص ۲۷۵۸

۵. اصطلاحات فقهی، ج ۱، ص ۵۰۱

تحکیم خانواده

از دیدگاه مقام معظم رهبری عوامل و مراحل وجود دارند که می‌توانند به تحکیم خانواده کمک کند که ما در اینجا به دو مرحله اشاره می‌کنیم: ۱- مرحله تشکیل خانواده، ۲- مرحله اداره خانواده. در ادامه به تفصیل به شرایط هر یک از مراحل پرداخته می‌شود.

مرحله تشکیل خانواده

خانواده، رکن اساسی هر جامعه و نقطه آغازین زندگی اجتماعی انسان‌ها و آرامش بشری است. خانواده در نگاه مقام معظم رهبری از اهمیت خاصی برخوردار است؛ زیرا از نظر ایشان خانواده سالم و سلامت جامعه می‌تواند زیرساخت‌های جامعه سالم ایجاد کند؛ چنانکه فساد جامعه نیز با فساد خانواده گره خورده است، که ایشان خانواده‌ی خوب را اینگونه تعریف میکنند که «خانواده خوب یعنی، زن و شوهری که با هم مهربان باشند، با وفا و صمیمی باشند و به یکدیگر محبت و عشق بورزند...»^۱ ایشان در موارد متعدد و به‌ویژه هنگام خواندن خطبه عقد، همواره از خانواده به عنوان نعمت الهی یاد می‌کند.^۲ بنابراین در چنین خانواده‌ای انتظار می‌رود که فرزندان صالح پا به عرصه حیات بگذارند تا پرچم توحید را همواره بالا نگه دارند همچون خانواده عصمت و طهارت که فرزندان چون حسنین علیهما السلام و زینبین علیهم السلام در آن تربیت شدند که تا ابد برای همه خانواده‌ها الگویی بی‌نظیر و ماندگار از یک خانواده مطلوب می‌باشند.

۱- ملاک‌های انتخاب همسر

سؤال اصلی در امر ازدواج، معطوف به صفات همسر است یعنی با چه کسی ازدواج کنیم؟ در چنین شرایط حساسی احادیث معصومین علیهم السلام به کمک ما می‌آیند و آن حضرات به این پرسش بنیادین زندگی انسان‌ها پاسخ داده‌اند.

امام صادق علیه السلام به یک نفر فرمود: «تو که می‌خواهی زن بگیری بدان که یک شریک هم خانه، هم عمر می‌خواهی پیدا کنی.» اخلاقش، دیانتش، عفافش را نگاه کنید بعد پا بگذارید. در

۱. خطبه عقد؛ ۱۳۷۷/۰۹/۱۲

۲. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله سید علی خامنه‌ای؛ ازدواج؛ ناموس طبیعت، دستور شریعت.

زن و شوهر باید به هم محبت بورزند. این اساس خوشبختی است. خوشبختی در این است که زن و شوهر همدیگر را دوست داشته باشند.^۱ وقتی محبت باشد، از محبت خارها گل می‌شود. اگر چیز ناخوشایندی هم در همسر وجود داشته باشد، وقتی محبت بود، آن چیزهای ناخوشایند، به کلی رنگ می‌بازد و محبت همه‌ی چاله‌ها را صاف می‌کند.^۲ پیامبر اکرم - صلی الله علیه و آله - فرمود: نیکوترین مردم از نظر ایمان، خوش اخلاق‌ترین آنها و مهرورزترین شان با خانواده خود است. رابطه عاطفی و وابستگی زن و شوهر به یکدیگر، امتیاز و لطف الهی برای زیبایی و طراوت زندگی است. با درنگ در روایت امام رضا علیه السلام از حادثه‌ای تاریخی، به اهمیت این رابطه می‌توان پی برد. ایشان فرمودند: حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم به بنت جحش فرمودند: «دایی تو، حمزه، کشته شد.» وی کلمه استرجاع بر زبان جاری کرد و گفت: «او را در راه خدا حساب می‌کنم.» بار دیگر فرمودند: «برادرت کشته شد.» باز استرجاع گفت و اظهار کرد: «او را به حساب خداوند می‌گذارم.» مرتبه سوم فرمودند: «شوهرت کشته شد.» در این هنگام بنت جحش دست خود را روی سرش گذاشت و گریه کرد. پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: «هیچکس در نزد زن به اندازه شوهر اهمیت ندارد.»^۳

ج) آموزش و تربیت فرزندان

حضرت آقا می‌فرمایند: بهترین روش تربیت فرزند انسان، این است که در آغوش مادر و با استفاده از مهر و محبت او پرورش پیدا کند.^۴ امیرالمومنین علیه السلام یکی از حقوق فرزندان بر پدر را، تربیت شایسته فرزند می‌داند و می‌فرماید: «حق الولد ان يحسن اسمه و يحسن ادبه و يعلمه القرآن؛ حق فرزند بر پدرش این است که نام نیکو برای او برگزیند و به خوبی ادب و تربیتش کند و به وی قرآن بیاموزد.»^۵

۱. خطبه‌ی عقد مورخه‌ی ۱۳۷۷/۱/۱۹

۲. خطبه‌ی عقد مورخه‌ی ۱۳۷۸/۱/۱۵

۳. کافی، ج ۵، ص ۵۰۶

۴. ۲۰/۱۲/۱۳۷۵، بیانات در اجتماع زنان خوزستان

۵. نهج البلاغه، ترجمه: دشتی، حکمت ۳۹۹

آن حضرت در کلامی دیگر فرموده است: «ما نحل والد ولداً نحلأً افضل من ادب حسن؛ هیچ پدری به فرزندش، موهبتی مانند تربیت نیکو نبخشیده است».^۱

د) با هم، تا بهشت

قرآن می‌فرماید که: «قوا انفسکم و اهلکم نارا و قودها الناس و الحجاره»؛ هم خودتان را حفظ کنید، هم اهل‌تان را. این خطاب به مردها و زن‌ها، هر دو، است. اهل هر انسانی عبارت است از خانواده و نزدیکان او. زن شما، اهل شما مردها و مرد شما، اهل شما زن‌هاست. هم خودتان را از غلتیدن در آتش حفظ کنید، هم اهل‌تان را حفظ کنید. علاوه بر این، حفظ عناصر اصلی داخل کانون خانواده، به حفظ خود انسان هم کمک می‌کند. همسران؛ زن‌ها، مردها را و مردها، زن‌ها را می‌توانند از لبه‌ی یرتگاه دوزخ نجات دهند و به بهشت بکشانند.^۲ پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از امیرالمؤمنین، علی علیه السلام درباره فاطمه زهرا علیها سلام پرسیدند، حضرت علی علیه السلام پاسخ دادند: نعم العون علی طاعة الله؛ [فاطمه علیها السلام] خوب یآوری در راه اطاعت و بندگی خداست.^۳

چ) وفاداری به همسری

در دست‌نوشته‌ای از رهبر انقلاب خطاب به زوج‌های جوان آمده است: «همسری شما جوانان عزیز را که پیوند دل‌ها و جسم‌ها و سرنوشت‌ها است صمیمانه به همه‌ی شما فرزندان عزیزم تبریک می‌گویم. توصیه می‌کنم به همسران خود مهر بورزید، به آنان وفادار باشید و خویشتن را در سرنوشت یکدیگر شریک بدانید. از گره افتادن در رشته‌ی زندگی مشترک بر حذر باشید و گره‌های کوچک و بی‌اهمیت را نادیده بگیرید.»

وفاداری همسران به عنوان دو ستون اصلی خانواده، نقش مهمی ایفا می‌کند، به عبارت دیگر پاکدامنی زن و مرد، وفاداری آنها به یکدیگر است از این رو قرآن کریم وفاداری و پاکی را ضروری برای زنان و مردان می‌داند، که در آیه ۲۶ سوره نور خداوند می‌فرماید: «زنان پلید برای مردان پلیدند و مردان پلید برای زنان پلید و زنان پاک برای مردان پاکند و مردان پاک برای زنان پاک.»

۱. مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۶۲۵

۲. ۱۳۸۳/۵/۲۵

۳. بحارالانوار، ج ۴۳، ص ۱۱۷.

امام صادق علیه السلام در حدیثی می‌فرمایند: «اعفوا عن النساء الناس تعف نساؤکم» نسبت به زنان مردم عفت داشته باشید تا زنانتان عقیف بمانند.^۱ بنابراین پاکدامنی و وفاداری یک خصیصه‌ی مشترک بین زن و شوهر است.

نتیجه‌گیری

در این مقاله «آثار الگوبرداری از معصومین علیهم السلام برای تحکیم خانواده از دیدگاه مقام معظم رهبری» بررسی شد. خانواده محل رشد و تکامل مرد و زن و فرزندان است، خانواده بهترین، امن‌ترین و واقعی‌ترین مکان رشد آدمی است و در تأمین نیازهای آدمی نقش بسیار مهم دارد. بر اساس نتایج به دست آمده برای تحکیم خانواده با توجه به الگوبرداری از معصومین علیهم السلام در ابتدا به تبیین مراحل چگونگی تشکیل خانواده و اداره آن با توجه به بیانات و سخنرانی‌های مقام معظم رهبری پرداخته شد و در انتها به بهبود، اصلاح تکالیف و وظایف زن و مرد مبتنی بر نقش‌های هر یک از آنها در خانواده اشاره شد و بر موضوعات جهت دهی معنوی به زندگی خانوادگی، حاکم شدن عواطف، اخلاق و وفاداری بین زوجین پرداخته و مورد بررسی قرار گرفت.

فهرست منابع

- قرآن کریم
- نهج البلاغه ترجمه دشتی

منابع فارسی

مقاله‌ها

- ۱- نقش سلامت معنوی زوجین در تحکیم خانواده از دیدگاه آیات و روایات، پدیدآورنده : سمیرا ابراهیمی

۱. کلینی ۱۳۷۶، ج ۵، ص ۵۵۴

علوم قرآن و حدیث: همایش تحقیقات کاربردی در حوزه قرآن و حدیث

۲- الگوی خانواده تراز اسلامی در منظومه فکری رهبر معظم انقلاب اسلامی، نویسندگان:

محمدرضا تقوی پور، سیاوش صلواتیان، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال

هجدهم، شماره ۶۹، زمستان ۱۳۹۴

روش های استحکام خانواده با تاکید بر بیانات مقام معظم رهبری، کاری از گروه تولید

محتوای معاونت فرهنگی و تبلیغی دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، نویسنده: مرضیه

قنبری

۳- مفاهیم پیشرفت: زندگی ائمه معصومین و اولیای الهی راهبرد تدوین الگوی پیشرفت» به

نویسندگی امیر حاجی زاده عمران و عبدالله امینی فر چاپ شده در کنگره پیشگامان

پیشرفت سال ۹۱

۴- تحلیل محتوای دیدگاه مقام معظم رهبری در امر ازدواج و خانواده و ارائه یک مدل خانواده»

به نویسندگی خدابخش احمدی و داود نوده ئی چاپ شده در مجله مطالعات اسلامی ایرانی

خانواده (سال اول / شماره ۴ / سال ۱۴۰۱)

۵- سرپرستی خانواده با نگاه به آیه ۳۴ سوره نساء محمدعلی مروی، مقاله علمی وزارت علوم،

درجه علمی: نشریه علمی (وزارت علوم)، درجه علمی در دسته بندی سابق وزارت علوم: علمی -

ترویجی، نویسندگان: محمدعلی مروی، منبع: معرفت ۱۳۸۶ شماره ۱۲۲

منبع اینترنتی

سایت رهبری (سخنرانی ها و بیانات، سخنان هنگام خطبه عقد)

کتاب ها

۱- مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۷۷)، اخلاق در قرآن، تهران، موسسه آموزشی و پژوهشی امام

خمینی

۲- پورامینی، محمدباقر (۱۳۹۱)، سبک زندگی منشور زندگی در منظر امام رضا علیه السلام ،

مشهد، موسسه انتشاراتی قدس رضوی

۳- محمد، محمدی ری شهری (۱۳۸۷)، تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، عربی -

فارسی، مترجم حمید رضا شیخی، قم دار الحدیث

- ۴- آلن بیرو، فرهنگ علوم اجتماعی، ترجمه باقر ساروخانی
- ۵- باقر ساروخانی، دائرةالمعارف علوم اجتماعی
- ۴- سید داود حسینی نسب و علی اصغر اقدم، فرهنگ واژه ها، تعاریف و اصطلاحات تعلیم و تربیت
- ۶- لغت نامه دهخدا
- ۷- اصطلاحات فقهی
- ۸- کتاب «مطلع عشق» گزیده‌ای از رهنمودهای مقام معظم رهبری به زوج‌های جوان یکی از جدیدترین کتاب‌هایی است که توسط موسسه فرهنگی و پژوهشی انقلاب اسلامی منتشر شده است.

منابع عربی

- ۱- الحر العاملی، محمد بن الحسن، (بی تا)، وسائل الشیعه، بیروت، دارالاحیاء التراث العربی
- ۲- کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۷۶)، کافی، قم، بوستان کتاب
- ۳- زمخشری، تفسیر کشاف
- ۴- ابن اثیر، النهایة فی غریب الحدیث
- ۵- معجم مقایس اللغة
- ۶- طبرسی، حسن بن فضل، مکارم الاخلاق، بیروت: اعلمی، چاپ ششم، ۱۳۹۲ هـ.ق.
- ۷- راغب اصفهانی، مفردات فی غریب القرآن، تهران، نشر الکتاب، ۱۴۰۴
- ۸- زبیدی، محمد بن محمد، تاج العروس من جواهر القاموس، بیروت: دارالفکر، ۱۴۱۴ هـ.ق.
- ۹- میر عبدالفتاح حسینی مراغی، العناوین الفقهیه، قم، مؤسسه النشر الاسلامی، ۱۴۱۷
- ۱۰- ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت: دار صاد، چاپ سوم، ۱۴۱۴ هـ.ق
- ۱۱- مجلسی، محمدباقر، بحار الأنوار، بیروت: دار احیاء التراث العربی، چاپ دوم، ۱۴۰۳ هـ.ق
- ۱۲- کشف الغمه
- ۱۳- مستدرک الوسائل